

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱՃԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Թիւրքիաի և Ռուսիաի համար տարեկան 23 Փրանդ... Ռուսիաի տեղերի » 20 »

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 13

1885 ՄԵՊՏԵՄԲԵՐ 26

(ՄԵՊՏԵՄԲԵՐ 14 Հ. Տ.)

ՇԱՔԱՔ

Կը հրատարակուի Դչ. և Շրթ. օրեր

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Մանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Մանուցման 1 միջակ դիրք 1 սանդիւմ կարծէ: 1 գլխագիրը 2 սանդիւմ:

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues au bureau de la Rédaction (Hôtel Forer).

ԲԱՃԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

անհիւ- րծին Եւր- օրի- խըմ- ամար, ամար

Քաղաքական լուսնացի Պանի մեջ. — Ծաղկաւոր Կարողիկա Պրամարի. — Կրօնական անցնողութիւն Պանի մեջ. — Նամակ Թիւրքիաի (Տիգրանակերտ). — Նամակ Թիւրքիաի (Յ. Պօլիս). — Պաշ- կարական լեզուախոսութիւն. — Պաշ- լեզու. — Պարտաւարական լուսնացի. — Պաշ- լեզու. — Պարտաւարական (Հայ Գիւ- ցացեալի մը).

ԲԱՃԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՅԱՆՏԱՐԱԿԱՆ ՎԱՆԻ ՄԵՋ

Կ. Պօլիսի մեջ գրուած թղթակ- ցութեան մէջ որ այսօր հրատարակած ենք, Պ. Արմէն կ'ընկերակցէ թէ Բ. Դուռը յայտնած է որ Վանի Պ. Կարապետ

Ուրեմն թիւրք կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ Վանի մէջ հայեր քաղաքական նպատակով շարժումներ կանեն և ինք ստիպուած է ճնշել զանոնք:

Մենք ինչպէս ուրիշ անգամ գրած ենք, այսօր ալ կը կրկնենք, թէ Բ. Դուռը խարուած է Վանէն կուսակ- ցական ոգւով իրեն հաղորդուած տե- ղեկութիւններէն: Վանի մէջ ինչպէս Հայերն, նոյնպէս և Տաճիկներն կու- սակցութիւններ կ'աւանդուած են: Պ. Կարապետ Նաթանեանն ալ այնտեղի

նշանաւոր բնակիչներէ մին լինելով, բնականապէս առեւտրական գործե- րով և բարեկամական յարաբերութիւն- ներով կապակցութիւն կ'ունենայ այս կամ այն նշանաւոր թիւրքին հետ: Արդ, այդ թիւրքի հակառակորդ և պաշտօնատար ուրիշ թիւրքեր առի- թէն օգուտ քաղելով, կրնան զանա- զան զրպարտութիւններ տեղեկագրել իւր վրայ և զրկել Բ. Դուռը որ ար- գէն, ինչպէս յայտնելէ, իւր անանկներ բաց կը պահէ ամեն բան լսելու հա- մար, բայց ի ճշմարտութենէ:

Մեր առած լսիկ ենթադրութիւն չէ. նոյն խի Վանի թիւրքեր կը հաստա- տեն զայս: Այստեղ մէջ կը բերենք միայն մի քանի տղեր Մանգուսի լրա- գրի ՅՅ84 թուին մէջ հրատարակուած և Վանէն հաղորդուած մի թղթակ- ցութենէ որ նոյնպէս կը հաստատէ մեր առած:

«Հաստատուած կուսակցութիւնը, գըր- ուած է այդ թղթակցութեան մէջ, ունենալով իւր մէջ Հաստան աղա ա- նուն աղբիւրի թուրքն, քանի մը պաշտօնատարք և ժողովրդի ստուար մեծամասնութիւն մը՝ կը բողբէ հա- կառակ կուսակցութեան արարքներուն դէմ, ի մէջ այլոց նշանակելով զայն իրեն յոռի ուղղութիւն մ' ունեցող որ կը նկատի միայն դրացի երկու հա- սարակութեանց (թիւրք և հայ) միջև հակակցութիւն տեղծել և արծար-

ծել և հայտարար կատարելիցութիւն: Հակառակ կուսակցութիւն իւր մէջ ու- նի տեղական բոլոր գլխաւոր պաշ- տօնեայք, Վանի. նահանգապետ, Թէֆտէրտար Էֆէնտի, և ին. և ին. ինչպէս կը լսուի, այժմ Բ. Դուռէն քննիչներ խնդրուած են, մեծ գու- մար մ' իրը գրաւ գրուելով:»

Կառեցումներ և մենք այս տղերի վրայ թէ Վանի առաջնորդական Տե- ղապահ Պօղոս եպիսկոպոսն ալ նա- հանգապետ փաշային հետ միացած է թիւրքերի այն կուսակցութեան որ հայ տարրը կատարելի կը ներկայացունէ կառավարութեան առջև: Իսկ Պ. Կա- րապետ Նաթանեան արարողութիւններէն մին եղած է այն կուսակցութեան որ Ապօղոսեան կը կոչուի և որ երկար ժամանակէ հետէ կը միջի և կը կուտի Պօղոսեան կուսակցութեան դէմ որ ամեն յառաջդիմական գործի խոչըն- գաւ կը կանգնի և որ երբեմն մինչև իսկ փորձեր արած է Խրիմեան Հայերին սպաննելու:

Բանիմաց ընթերցողը կրնայ հաս- կրնալ այժմ թէ այդ քաղաքական յանցանքներ, այդ անիրաւ հալա- ծանքներ ո՛րովէ յառաջ եկած են և թէ տակաւին ինչ փորձանքներ ալ կրնան յառաջ գալ Վանի անմեղ հայ ժողովրդի գլխին, երբ օամ. տէրու- թեան ճշմարիտ շահը չհասկացող մի նահանգապետ փաշա կայ այնտեղ և

հայ ժողովրդին ալ թշնամիներ իւր մէջէ պակաս չեն և բուն խի իւր գլխաւորը, իւր ներկայացուցիչն է առաջին թշնամին, աղբաղաւ մատ- նիչը որ իւր վաղեմի բարեկամ և սրբ- տակից Յարութիւն եպիսկոպոս պատ- լելարք ընտրուելէն ի վեր այժմ առաջա- և սկսաւ ի գործ դնել իւր բոլոր վա- տուկ ինքներ և աղբէն լուծել իւր հին ու նոր վրէժներ:

Կարծենք թէ ամեն հայ կը ճանչէ այս Պօղոս եպիսկոպոսին ինչ նշանաւոր արարած լինելը, այնպէս որ 24 տարու չափ յառաջ երբ դեռ վարդապետ էր և Վանի հայերն բանտի ու աք- սորի մատնելով ամբողջ նահանգը կը յուզէր, Սարգիս պատրիարք զինք Կ. Պօլիս բերել տուաւ ուրկէ յաջողեցաւ փախչիլ և Տրապիզոնէն նամակ գրեց պատրիարքարան որ ելիէ փորձեն զինք Կ. Պօլիս բերել տալ անմիջապէս պիտի զիմէ կա- ուսվարութեան և մահաճատեան կը- բօնը պիտի ընդունի: Այս այն վար- դապետն է որ Կ. Պօլիս հայ լրագ- րութիւնը հայ եկեղեցուն նախառնիք համարելով մի այլապիսի վարդապե- տի գոյութիւնը, իրը մի հասարակ աշխարհական ուղից ճանչել զայն և սկսաւ Պօղոս աղբար անուանել (տես- նել այս նկատմամբ գրուածներն, մասնաւորապէս Յ. Սիմոնեանի հրա- տարակած Մեղաւ լրագրին մէջ): Այդ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԳԻՒՅԱԶՆՈՒՄԻ ՄԵ

(Շարունակութիւն քիւ 12-էն):

— Կը ներէք. հիմա բոլորովին ձեր կար- ծիքէն չեմ. վէպ կայ որ արդարեւ կեղծիք է բայց չտանգամ կեղծիքին ներքեւ ճշ- մարտութիւն մը կը պահուի, և ստոր հրա- պոյրքը, կարծեմ, նուազ չէ:

— Այնպէս կը կարծէք ուրեմն որ այն վերադայն կատարելութիւնը, որով վի- պեալք կը ներկայուին, կը տեսնուի մար- ղերու մէջ:

— Ինչո՞ւ չէ, բայց անդիմացին իր կող- մէն կարծեմ թէ երազէ մ' արթննալով:

— Ինծի համար երկրացիքի է այն, կըրկ- նեց հայը սկիզբակեայ դէմքով. մարդ մէկ տաք միշտ կուտի մէջ կը քաղէ և յորվակի զեռունը մը շտաբերիւր. անոր հրեշտակի սիրտ, սէր, նուիրում, վարք տալ, բարի հնարք մ' է երեւակցութեան, բայց, կը կրկնեմ, իրութիւն չունի:

— Կը սխալեք, չունի երիտասարդ, պատասխան տուաւ անդիմացին բարակ

հեղուկութեամբ. ձեր հասակին մէջ այսպի- սի դառն խորհուրդներ յուսահատութեան կը տանին և յուսահատութիւնը, կրնաք փորձիս հաւատալ, բարոյական մահ է: Մէկ բացատրութիւն կը բաւէ այս երեւակցա- կան անձերու կատարելութիւնը հաստա- տելու համար: Թող Հայ դիւցազնուհի մը ըլլայ ձեզի փաստ և միտ գրէք:

Այս բոլոր անդիմացին և զմայլուն դէմ- քով սկսաւ պատմել հետադայն դէպքը:

Արդէն երկու օր կար որ Երեւան քա- ղաքը հասեր էի և Ձեռնի գետին բոլոր- տեքը, շուկաները և ուրիշ տեսնելու ար- ժանի տեղերը պարտելէ ետեւ կամք ըրի երթալ տեսնել այն համբաւաւոր բերդը որ իր անունը Բաղնիկէ զօրավարին տը- լեր էր: Այս բերդին մէջ շատ հետաքրք- բական բաներ կային և պարտիկ տէրու- թեան հետքը դրեթէ ամէն տեղ կը նըշ- մարուէր: Հետո մէկ թարգման ունէի, եր- կու սպասուար և մէկ առաւ պաշտօնատէր որ շատ մեծ հիւրասիրութիւն կընէր ինծի: Երբ բերդին պատուհաններու մէկուն առ- ջեւ հասայ, թարգմանս, որ իր նմաններէն վար չէր մնար, և իր շատախօս լեզուն հայկաւ կը բռնէր, կանգ առաւ և սկսաւ

պատմել հայ դիւցազնուհի մը քաջու- թիւնը, բայց այնպէս կէս կտուր և անյար կերպով որ կրնամ ըսել բան մը չհասկցայ: Բնական միտում ունիմ քաջերու վրայ և վարքերին ինծի համար այնպիսի բարոյա- կան տեսարան մը կընծայէ որ ամէն բան մտնալ կուտայ և զարմանքով կը պաշարէ միտքս: Ուստի այն համառօտ և մութ տեղիկութիւնով գոհ չեղայ և փափաքե- լով աւելի ընդարձակ պատմութիւն մը հաւաքել, սկսայ հարցումներս բազմա- պատկել քաղաք իջնելու ժամանակ: Շատ մարդ այս դիւցազնուհիին պատմութիւնը հաստատեց սակայն հոս ալ միտքս գոհ չեղաւ: Իրիկուն մը կերակուրէ ետեւ պա- ուաւ կնկան մը յիշողութեան դիմեցի յու- ստով որ զանկիս կը ճանչնայ կամ գոնէ անոր արիւթեան մանր պարագայները կը յիշէ: Յոյսս պարագայ չեղաւ: Կրկնեմ տե- տակ մը փառք կը տեսնեմ իրենց սեռին վերաբերեալ արիւթ ճիմնալ և երբ առիթ մը կը գտնեմ զարմանալի կերպով կը պատմեն զան: Աւելորդ է հոս կրկնել թէ ո՛րքան բերկրութիւն զգացի այն երե- կոյ այս բարոյական և սիրարար պատմու- թիւնը լսելով: Դուք և ձեզի նման երի-

տասարդ սիրտեր որք դեռ նիւթական կեանքի և շահու ստորին խորհուրդներով անզգայ չեն եղած, առ հասարակ կը գուար- թանան և կը բորբոքին վեհ քաջութեան մ' առջև: Հոն է ճշմարիտ մարդութիւն և հոն պատկեր և օրինակ սուրբ կիրքե- րու որովք բարի սիրտերը կապին և կը պիտի ունենան:

Հայ դիւցազնուհիին որու բուն անունը չեմ յիշեր թէ պէտեւ գրած ըլլամ զայն իմ թուղթերու մէջ, Երասիմ ԿԱՐՊԵՆԿԵՅ Երասիմ ինչպէս կրնէ լսուի հեղինակ մը, գեական եղբեր կողմերը թշուառ գիւղի մը մէջ ծնած է: Գէմքով հրաշալի, վարքով համեստ, սիրտով կարգէ դուրս սէգ և հոգւով արի, այս օրիորդը, ինչպէս նաեւ զրեթէ բոլոր համազօր օրիորդները, իւր մանկութեան հասակը անցուցեր էր մայ- րական թեկին ներքեւ և առանին արհեստ- ները լաւ գիտէր: Գիւղին ամէն երկտա- տարդները իր վրայ աչք տնկեր էին և ի բո- լոր սրտէ կախատէին այնպիսի քաջութիւ- նով մը հանգիստանալ որով կարենան փա- ուաւ որուիլ և համարձակիլ, օր մը, անոր սէրը դրաւել, վասն զի այս կողմերու հա- մար քաջութիւնը սիրոյ ընտրելին է դեռ, և մեր կողմերու պէս սէրը ձեռն չկարեա- ուէր ոսկեկուռ թեկի մը որ ամենափոքր փոստի մ' առջև կը դադայ:

(Շարունակելի)

ժամանակներն էր որ Ռուսաստանի հայ գրագէտներէն Միքայէլ Նալբանդեանցն Կ. Պօլսէն անցնելով գնացած է Եւրոպա և այս Պօլսոյ գործերն այնպէս սաստիկ տպաւորութիւն արած են իւր վրայ որ «Երկու տող» անուն նշանաւոր տետրակը հրատարակած է Փարիզի մէջ յատկապէս Պօլսոյ վերաբերութեամբ և այդ տետրակով յայտարարած է որ եթէ Կ. Պօլսի Կրօնական ժողովը չը հաճի խեղճ հայ ժողովուրդը ազատել այդ Պօլսոյն ձեռքէն, ինք պիտի ստիպուի ցաւ ի սիրտ մի շէր շարժական յայտարարութիւն հանել և դրեւել հայ ժողովուրդը որ ստիկանքն և հայոց եկեղեցւոյն ոտքէն մինչև գլուխ քննարկ պահանջէ, գորտ հետեւանքի բոլոր պատասխանատուութիւնը թողով Կ. Պօլսի Կրօնական ժողովին վրայ: Ահա այսպիսի մի եկեղեցական որ տարիներով ուրախ դատապարտուած է երբեմն պատրիարքարանէն, այժմ վանի հայ ժողովուրդի ներկայացուցիչն է եղած կառավարութեան առջև և այժմ քաջաբեր կը գտնէ Յարութիւն Պատրիարքէն:

Իրաւ է որ այս ստորագրող անհատը ճշման տակ սպորդ մի ժողովուրդ բնակչոնապէս կը միտի ապստամբութեան, ինչպէս ինք թիւրք կառավարութիւնն ալ կը զգայ իւր տուած հարուածներ ժողովութիւնը և կը կասկածի բայց դժարատար հայ ժողովուրդը այնչափ հանգստաբարոյ է և համբերող որ դարձեալ անմուտք կը տանի այս ամեն անիրաւ ճշման ներքին: Սակայն մինչև երբ... վերջապէս մարդ եղողի սրտին մէջ կարծեմնայ մի օր մարդկութեան զգացումը և թիւրք կառավարութիւնը իւր անտանելի և անիրաւ ճշմաններով մի օր բնականապէս յառաջ կը բերէ տակաւին գոյութիւն չունեցող քաղաքական յանցանքները, այդպէս առաջնորդած ապստամբութիւնը կեանքի, կայքի և պատուի պահպանութեան համար:

Թող ի զուր չբախտեն թիւրք պաշտօնատարներն և թիւրքերէն լըրագիրներն թէ ռուսական գործադատները տպաւորութեան և յեղափոխութեան կը դրդեն հայ ժողովուրդը Արմէնիայի մէջ: Ռուսիան այդպիսի պրօպագանդա տրած չունի Արմէնիայի մէջ և եթէ անէր, Արմէնիայի վիճակը այսպէս չէր մնար այժմ: Եւ ի՞նչ հարկ կայ որ Ռուսիան ի զուր ծախքեր անէ Արմէնիայի ժողովուրդը թիւրք կառավարութեան դէմ դրեւելու և անկէ զուեցունելու համար: Արդէն թիւրք պաշտօնեայներ իրենց բարբարոսութիւններով կատարած կը լինին այդ պրօպագանդան ի նպատակ Ռուսիայի եթէ երբէք ուզէ Ռուսիան անել այդպիսի պրօպագանդա: Սպիտակ փաշայի արդի հարբառահարող, անիրաւ և բարբարոս կառավարութեան աւելի յարմար մի միջոց չլինիր ժողովուրդը ցրտացնելու համար: Օ՜հ, կառավարութեան հովանուն տակ:

Մ. Գ.

ԽԱՉԱՏԱՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՂԹԱՄԱՐԻ

Մեր ընթերցողներ գիտեն արդէն թէ Խաչատուր Կաթողիկոս երկու վարդապետներ և վանքի մի խումբ հայ երիտասարդներ բանտարկել տուած է, ամբաստանելով որ իբր թէ իւր մի քանի հաշար ոսկիները գողցած են Կաթողիկոսը նոյն ամբաստանութեան տակ ձգելով և Նալբանդեան հայր աղեղարդ Գեոր. Յակոբ եպիսկոպոս խիզանցին, բանտարկել տուած է թիւրք կառավարութեան ձեռքով:

Հետեւեալ նամակը Գեոր. Յակոբ եպիսկոպոսին առ Ամեն. Յարութիւն Պատրիարք զրկած բողոքագրի պատճէնն է:

Ամենապատիւ Տ. Տ. Յարութիւն Արքեպիսկոպոս Պատրիարք Հայոց և Նախագահ Աղգային Կեդրոնական բարեխնամ վարչութեան:

Մինչդեռ Խաչատուր Կաթողիկոսի զուր և տարապարտ դրաւարութեամբ, մտանայ կառավարութեան ատենաներու մէջ կը դատուէինք Նորին Ամենապատուութեան հետ, յանկարծ ստատիկ ցուէ մը բռնուած լինելով ուր մերձ ի մահ անձն քանի օր տառապելէն զինի, արեւսագրով մը (արգելադրով) տեղոյն կառավարութեան ինչպէս երաշխաւոր տալ ուստի ի Նորեկայ վանք մեկնել, մինչև քանի մը օր առողջանալէն անշուշտ վերադառնալ անդ: Թէպէտ մատուցած աղերսագրոյս վրայ կառավարութեան կողմէն բժիշկը և պաշտօնական լինելներ յերկու ազգայնոց զիս նայելու գրելով, անձինս չափազանց տկարութեան ստուգեալ տեղոյն կառավարութեան դատարանի մէջ վիտիկցին բժշկի տուած բարձր միտարութեան համար: Կառավարութեան բարեխնամ տէրութեան արդար օրինօք ինձմէ երաշխաւոր տուելու, և վանք գնալ հրաման տալու այն ինչ սկսելին, սակայն որոց ներկայանալով Ամեն. Խաչատուր Կաթողիկոս անգեց ըսել թէ՛ ամենալին չեմ ընդունել Յակոբ եպիսկոպոսին հրաման տալ տեղէն մեկնելու և գնալու, դիտմամբ զինքն հիւանդ ձեռացուցած կամի փախուստ առնել սաոր վրայ կառավարութիւն հրաման չեաւոր ինձ մեկնել:

Ռուսի նոյն միջոցին անձինս տկարութիւնն ունիլ ստատիկանալով ուշաթափ ինկայ անդ յիտանս զայս տեսնելով ներկայ գտնուող վանքի անձինք, զիս այնպէս ուշաթափ ձեռքովս դրած երկու գիւղացիի հետ ցորեկուան ժամ ութի միջոցներ ուղեւորած գէպի Նորեկայ վանք գրեթէ քառորդ մը ճանքու գնալէն զինի, ուշա վրաս գալով ձին վար իջած, և ճանքուն մէջ պառկած երկու միջոց մը, սա՛ կերպով մինչ նալեկայ վանքս հարկուաւոր տեղէն զիս ձին իջոցած և հեծուցած, հազիւ թէ գիշերուան ժամ հինգին վնջին զիս վանքս կիսակենդան հասուցին, հայ ոստիկանի մ'օգնութեամբ գրեթէ երկու ժամու ճանքուրդու:

Թիւն մինչև վեց եօթ ժամ տեսց: Իսկ կաթողիկոս երբ իմն յիտանս նայ մեկնելն ըսելով զայրացած և խռոված ողով վսեմ: Գայմագաւազէ յին և դատաւորին ներկայացած՝ կատարէ ըսել թէ՛ իմ գող Յակոբ եպիսկոպոս գաղանի տեղէն փախուստ առած գնացած է: Հիմայ պիտի տակնանք իրիկէ՛ք և զինք՝ ուր որ է, ձերբակալած բերել տալով բանտարկէ՛ք: Կաթողիկոսի այս անգեւոր վրայ հետեւեալ առաւօտ արշաւոյսին տեղոյն կառավարութիւն Նորին Ամենապատուութեան բողոքմամբ և ստիպմամբ ճարահատաւ կ'հարկադրուի երկու ձիաւոր ոստիկաններ եւ տեսնել իրիկ ձերբակալելով զիս յիտանս վերագարձելու նաև վանայ վսեմ: Կառավարին ալ կ'հետագրեն թէ Յակոբ եպիսկոպոս փախուստ էաւ, ուստի վսեմ: Կառավար երբ պիտի պատասխանէ երբ թէ ուր որ է անմիջապէս ձերբակալուի, ներկայ կ'դառնուի Գեոր. Տ. Պօլսո եպիսկոպոս Առաջնորդական Տեղապահ վանայ: Հետագրի պատասխան տալն արգելելով, թէ իրիկով վսեմ: Կառավարին հրամանագիր մը կ'առնու Գաւառու Կառավարութեան թէ Յակոբ եպիսկոպոսին հրաման տուէք իւր վանք գնայ առ այժմ երբ հարցում լինի հարկիւ, ապա կանչէք զինքն: Գեոր. սա հրամանագիր չեկած վերոյիշեալ երկու ոստիկանք երկու օր յառաջ եկած էին և նստած և անեկիս դրան վրայ, ամենեւին արգելելին ոչ ոք քովս ել ու մուտ առնելու, քահանայ անգամ քովս գալ և զիս խոստովանցել և սուրբ հայորդութիւն տալ կարգիլէին յիշեալ ոստիկաններ: քահանային կըսեն թէ Կաթողիկոս մեզ պատուէր տուած է, ոչ ոք չթողուլ մուտ և ել առնել եպիսկոպոսի քով եթէ դու սա հրամանին չանստ, անշուշտ պատասխանատուութեաններքով պիտի մնաս:

Սրբազան Հայր, Խաչատուր Կաթողիկոս զիմ եօթնամանակայ ծերութիւն գաւառանայ մէջ անպատուեալ տառապեցուցած, և մերձ ի մահ հասուցանելով հանգերձ, սաւտիկ տկարութեամբ չատացաւ, զիս կամէր թողուլ առանց խոստովանութեան և սուրբ հայորդութեան, որպէս զի հոգով եւս մեռնելուս առիթ լինէր, ինչպէս Աղգ. Կեդր. վարչութեան և Ձեր Ամեն. հրամանին չապաւելով, երկու վարդապետներ մասնեց կառավարութեան, որք այժմ բանտ կը մնան անդ քաղց՝ և ծարաւ՝ յուսահատած: Կ'լանայ հոգով չափ զիս եւս զուր գրաւարութեամբ անանց նման մահապարտաց բանտերու անկիւններու մէջ մեռցունել տալ թէպէտեւ, բայց Աստուծոյ անասման արդարութիւնն երբէք չի վրիպիր ճշմարտութեամբ դատել զանանք այդ անմեղ են:

Կաթողիկոս մինչդեռ ունէր երեք հազար հինգ հարիւր ոսկիի գումար մը, զոր պարենակարօտ ժողովրդենէն յափշտակած և ծախանաւոր պահած առանց ումեք միտքանայ գիտութեան,

արդեօք ի՞նչ պատճառաւ իւր վանաց մէջ տնօրէն խորհուրդ մը, կամ օրինաւոր դպրոց մը պիտի չունենայր, ուստի արժանաւոր եկեղեցականք և Աղգին պիտանայր անգամներ դուրս կուգային, որ այսօր երկու ուսմիկ և ուղէտ վարդապետաց միջոցաւ այս մահաւիթ դէպքը տեղի չունենայր Աղգիս մէջ: քանկցա անգամ եղաւ իւր յԱղ. թամար մուտ գործելէն ցայսօր, թէ իւրայինք և թէ օտարք նորա տակներ գողացան, ընդհանուր Աղգ պարտի այսօր պահանջել այդ մեծ գումար նորին Ամենապատուութեանն իրաւամբ:

Նաև եթէ արդարադատ ատենամիջոցաւ, անշուշտ նորա ամէն արարմանք երեւան պիտի դան, թէեւ ես վերջի շունչ հասած առ դուրս գերեզմանին հասեալ կամ, սակայն եթէ գերեզմանիս հողակոյտի ներքեւ ալ ծածկուած լինիմ, Խաչատուր Կաթողիկոսի անիրաւութիւն պիտի գուժամ ի լուր իրաւասիրաց:

Աղգանուէր կ'ենայր մնամ միշտ բարեմայթու:

Խիզանցի
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՍՍ
ԿՈՒՐ
1885 յուլիս 30
Ի Ս. Վանս Նարեկայ
Ըստ Ձեր բարձր հրամանին յԱղբակ գնալ, կը մնայ մինչև առողջանալէս և դատեբուս լինալէն ետք:

ՆՈՅՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՆՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ՎԱՆԻ ՄԷՁ

Վանէն օգոստ. 22/4 սեպտ. ամս յաթուղ կը գրեն մեզ թէ մի բողոքական հայ երիտասարդ, Սահակ Կեռոյեան անուն, ամուսնացել է մի հայ լուսաւորչական օրիորդի հետ ժողովարանին մէջ: Նորային թաղի եկեղեցու քահանայները փորձեր են օրիորդու Փորձը անյաջող ելեր է և խուսն բաղնիքին հաւաքուեր է Ամերիկացի միսիօնարներ տան շուրջը, որպէս զի հարաւ ժողովարանէն իւր տուն տարուած միջոցին յափշտակին Ամերիկացի միսիօնար բժիշկ Տոքթօր Բայնօլտս ստիպուեր է հարան ու փեռայն իւր տան մէջ պահել 2 օր Պօլսո եպիսկոպոս բողոքէ Նահանգապետ Համիտ փաշային թէ հայ բողոքական իրաւունք չունի հայ լուսաւորչական աղջիկ առնելու:

Մեր կործիքով, սուքա այնպիսի անտեղութիւններ են որ ամեն հասկացող հայ պէտք է որ դատապարտէ երկու հայեր զիւր սիրած, կուլեն իրարի հետ ամուսնանալ ի՞նչ իրաւունք ունի քահանայն իրիկ և կրօնի ազատութեան վրայ բռնանալ և արգելել ամուսնութիւնը երբ առաքեալ կուսէ մինչև անգամ թէ «Սուրբ է կիւնը անհատաւոր արաման և այլն անհատ կնան») Ուրեմն երբ կրօնը արգել չլինիր այդ միտքեան, ի՞նչ իրաւունքով և խելքով պէտք է բաժնուած հայերին մէջ աղգութեան և միտքեան կապը բաւորովին թուցունել և խղել իմէ այդ քահա-

նայնե
ների
թող ժ
տան
բողո
իրենց
լով կը
բռնա
նեն հ
բին, է
ՏԵՆ
Դժ
տուն
գրու
ունեց
Տիգր
ւածն
հինգ
և թէ
որք յ
տարի
կնիք
նիստ
չեն բ
նախոր
որոշու
ուրան
բայ տ
մասն
ցած է
նուն կ
Մի
էր, ըս
կուէին
նաւոր
բայց ը
լուն հ
ինքն
գիւսն
վերջո
ցեր են
յարմար
նիստեր
կրնէն
այդպի
մի ժամ
լով գ
յանկար
կսկին
մաղբէ
երկու
բերի չ
հինգ տ
բնէ ի
զեր թէ
չպիտի
բովհետ
բնն ոմ
գտնու
համար,
կարեւ
երեսի
նին եր
բիարքա
(1) Շար

WUR.

Պուլիարուհիները մասնաժողովներ կազմած կաշխատին ամեն տեղ և արդէն մեծ քանակութեամբ հազուադէպ զրեւած են զխառնուրդներու տեսակէն զերը զօրքերին տրուելու համար:

Թիւրք կառավարութիւնը զօրքերը կը համարէր սահմանազրկին վրայ բայց դեռ չհամարձակիր Ռումէլիայի մէջ մտնել, զի իւր միջոցներ չեն ներքին յարձակողական գիւրք բռնել: 13,000 զօրք Մակեդոնիայի մէջ ունի, 17,000 Կ. Պօլսի և 6,000 Անգլիանու պօլսի: Ահա Թիւրք կառավարութեան բոլոր այժմ եւրոպական մասին մէջ: Մակեդոնիայէն չէ կարող հեռացուել զօրքերը քանի որ այնտեղ ալ վտանգ կայ: Կ. Պօլսի պահպան զօրքերը չէ կարող հեռացուել զի կը վտանայ որ իւր անձնական սպահովութիւնն ալ վտանգի կենթարկուի: Իսկ Անգլիանու պօլսի մէջ Ահմէտ Թէփի իր փաշայի ձեռք մնացած 6000 զօրքերն ալ չեն կարող պաշտպանական բանակին հետ զարմուիլ:

Ալմանիա, Ռուսիա և Ֆրանսա համաձայնութիւն են դեռ պահպանողով կազմել: Աւստրիա և Անգլիա դեռ չեն յայտնած իրենց որոշումը:

Ա. Զ. Դ

Կը խնդրուի Արմէնիայի համակրողներէն որք կը դառնան Պուլիարի մէջ, մանրամասն և ճիշդ տեղեկութիւններ տուող թղթակցութիւններ գրել մեզ Պուլիարի յեղափոխութեան վերաբերեալ:

ՏԵՂԱԿԱՆ

Քոլեբան Մարտիկի մէջ հետզհետէ օրական 2-3 մահի իջած և այժմ գրեթէ բոլորովին վերացած լինելով, այսուհետեւ մահացողներ չկան հրատարակենք:

Վաղը, կիրակի, ի Տէր հանգուցեալ Ամեն. Երայի Ս. Պատրիարքի հաղհհանգիստը պիտի կատարուի հայ գաղթականութեան մատարան մէջ:

Ռատիկանութիւնը Սպանիայի գլխաւոր մի ընկերութիւն գտաւ որ բաւական ժամանակէ ի վեր Մարտիկի մէջ և մոտակայ քաղաքներն ոսկէ և արծաթէ կեղծ դրամներ կը տարածէր: Ռատիկանութիւնը այդ դրամներէն շատ մասնէն խուզարկութիւն արած ժամանակ, խոտայեր են խուզարկող ռատիկանները գլխաւորին 20,000 Ֆրանկ կաշառք տալ եթէ գործը ծածկէ: Բայց ուրիշներ թանկեղէն, Պ. Սիւրէն, մերժել են թէ և ընկողնը ի ձեռին սպառնացել են սպաննել զինք, բայց նա իւր մարդերով աներկիւղ յաջողել է ձերբակալել տան մէջ եղողները բոլորն ալ որք այժմ հարցաքննութեան են թարկուած են: Հետզհետէ նոր մեղաւորներ երեւան կ'ենն թէ՛ ալ և թէ՛ կ'են մարդերէ:

Petit Provençal լրագրին մէջ կը կարդանք հետեւեալը:

«Պ. Փորթուգալեան, տնօրէն Արմէնիա լրագրին որ կը հրատարակուի Մարտիկի մէջ կը յայտնէ թէ այդ թերթ արդեւուրէն Թիւրքիա մտնելէն Ոչ ոքին զարմանք չպիտի պատճառէ այդ քանի որ Արմէնիան մի անկախ թերթ է որ ամեն բանէ առաջ ազատութեան դատը կը պաշտպանէ»:

—Թուրքիան կը հեռագրեն թէ Միջերկրական Ֆրանսական նաւահանգիստներէն դնացողները համար քարանթիւնան 24 ժամի իջած է այժմ:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Կ. Պօլսի «Հայրենիք» լրագրի մէջ կը կարդանք հետեւեալը:

«Զմուռնիայէն հասած մանաւոր տեղեկութիւնք կը հաստատեն մեզ թէ Ամեն. Տ. Մեղիսեղեկ Սրբազան մոռալը է եղեր առաջնորդութենէ հրաժարելու և ուսանանաւորով դրական աշխատութեամբ պարտաւորուի»:

—Կ. Պօլսի լրագրներէն կը տեղեկանանք որ հրեւիսէն Ֆրանսա ուղ 25-թուանցի հայերին ի նպատակ Բագուէն զրկուած 200 ոսկին բաւական ժամանակ այստեղ ու այնտեղ պարտիէ յետոյ, դեռ նոր 25-թուան հասեր և բաշխուել է թշուառ հայերին:

—Թիւրք լրագրներէն մէջ կը կարդանք թէ Բ. Դուռը որոշել է որ այսուհետեւ Կոմիտէն եկող մահմէտական գաղթականները տեղափոխուի Արմէնիայի մէջ, ափսոսելով զանոնք հայ գլխաւորին մէջ կամ նոյն մօտերը:

—Թիֆլիսէն հաղորդած են Պետերբուրգի լրագրներէն թէ ուսանական վաճառականութիւնը հետզհետէ կը յառաջդնէ Պարսկաստանի մէջ և թէ այժմ Ռուսաստանի չարքը աւելի յարգ ունի Պարսկաստանի մէջ քան թէ Ֆրանսականը:

—Կ. Պօլսէն մեզ կը գրեն թէ օտար տէրութիւններէ նամակատուներ չունենալով անդադար ման կուգան ոստիկանութեան ծայտեղ լրտեսներ որպէս զի եթէ նամակատուէն գուրտ ելնողի ձեռք «Արմէնիա», «Իրաւունք» կամ այլ արդիւնաւոր լրագիր դնեն, ձերբակալելով ոստիկանութեան գուռը տանին: Գրեթէ Լիօնէ պահպանի հայ սենեկապահներէն մին Գերմանական նամակատուէն գուրտ ելած ժամանակ, երբ ձեռքը ծրարներ տեսել են, լրագիր կարծելով ձերբակալել են և երբ տեսել են թէ համարակի վիճակահանութեան տոմարներ են որոյ Թիւրքիա մտնելն արգելուած է նոյնպէս, բաւականացել են տոմարները միայն գրաւելով և սենեկապահին արձակել են:

—Secolo լրագիրը կը գրէ թէ Պ. Ինքոթի, Իտալիայի պատերազմական նախարարը, Սիլիւիա կերթոյ քօլէրայի պատրուակով, բայց իսկական նպատակն է հսկել իտալական զօրքերին Ալբիոնէն Տրիպոլիս զրկուելու:

լու գործին: Այդ արշաւանքին պիտի ծառայեն նաեւ այն զօրքեր որք Սիլիւիայի մէջ անկարգութիւնները զսպելու համար կը զրկուին:

—Մօնթէնէլիթի Նիքիթա իշխանը հրովարտակ հանած է բանակը չարժման վիճակի մէջ դնելու համար:

—Յայնքի Գէորգ թագաւորը խորհրդարանները ժողովի հրաւիրած է կառավարութեան ընթացքը որոշել տալու համար: Սահմանակից թրքական նահանգների յայն ընակիչները մեծ յուզում կը ցուցնեն: Յոյն զօրքերը կը համարւն թեոսիլիա և Եպիլոսի սահմանազրկութեանը: Կրէտէ կղզին կը պատրաստուի անկախութիւն հրատարակել:

—Լրագիրը տպուելու ժամանակ ուրախութեամբ խմացանք որ Մեծ Եպարքոս Սայիտ փաշան պաշտօնակեղած է: Իւր բարբարոսական և ճշնշող քաղաքականութիւնը պատճառեղաւ Թիւրքիայի արդի ապագան: Երբ նորընտրեալ Եպարքոս Փեմալի փաշան Ռուսիայի կուսակից է: Տատեան Յարութիւն էֆէնդին ալ արտաքին գործերի թղթակցութիւնների գլխաւոր կը կարգուած է:

—Ալմանիայի և Սպանիայի մէջ ծագած վեճը խաղաղութեամբ կարգադրելու գործը յանձնուել է Լեոն Ժո պապի միջնորդութեամբ:

—Բարիկի օսմանեան դեռ պահ է ստու փաշան Պէրլին օսմանեան դեռ պահն անուանուած է և նորա տեղ Բարիկի օսմանեան դեռ պահն անուանուած է էտէմ փաշան:

—Թիւրքիայի պատերազմական նորընտրեալ նախարար Ալի Սայիտ փաշան մեծ փութով յառաջ կ'առնի պատերազմական պատրաստութիւնները:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ՍԱՐԳԻՍ Գ. ՀԱՆԱԶԵԱՆ

ՔԱՆԱԶԱՆԱՍԱՐ Ի ՄԱՐՄԱՅԻ

ԱՐՏԱՅՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆԵՐԱՅՈՒԹԵԱՆ

ԱՊՐԱՆԱՅ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ Ա. Զ. Դ

Հեղինակներ կամ թարգմանիչներ որք կուգին որ իրենց գործին վրայ դրադատում հրատարակուի Արմէնիայի մէջ, պէտք է որ երկու օրինակ զրկեն իրենց գրքէ. մէկը խմբագրատան մէջ պահուելու համար, միւսն ալ Ռուսիա զրկուելու համար մեր գրադատ աշխատակցին:

Մ Ի Բ Ա Ն Ո Յ Շ

ԳՐԵՑ ՏԻԿԻՆ Ս. ՏԻԽՈՒՐ

Տիկին Տիւսար Մայրաձն յետոյ իւր ՍԻՐԱՆՈՅՈՒԹԵԱՆ կուգայ յուզել ընտանեկան և ընկերական այնպիսի խնդիրներ որք խորին ուշադրութեան արժանի են: Մինչեւ այժմ մեր մէջ այդ մարդիկ միայն կը

գրէին և զօրաւոր սեռին իրաւունքները միայն կը պաշտպանէին, դատաւարտելով կինը մի սարկական վիճակի: Ուրախով է տեսնել որ այժմ մեր մէջ ալ կան այնպիսի դարգացած կիներ որք գրիչը ձեռք առած ասպարէզ կիներն և կը պաշտպանեն իրենց սեռի ընտանեկան և ընկերական իրաւունքները:

Ընկերական, բարոյական և այլն նախապաշարութեան, նոյն իսկ նորամուտ սովորութիւններ, որոց ֆիտաները անհրեւ են այսօր, այնպիսի զօրաւոր տաղաւորութիւն ունեցած են հայ ուղեղների վրայ որ դարգացած համարուած մարդիկ անգամ հրապարակի վրայ կը պաշտպանեն զանոնք, փաստաբանելով թէ մեր ապրած «միջավայր» ի պահանջներն են դուք:

Այսպիսի ժողովրդի և այսպիսի պառագայի մէջ, Տիկին Տիւսար գործերին նման հեղինակութիւնները գրելու համար երկար աշխատութիւններ կ'առնէ, հրատարակելու համար ալ քաջութիւն կը պահանջեն, զի ընտանեկան է որ շատ կողմերէ յարձակութեան լինին:

Կը շնորհաւորենք ուրեմն Տիկին Տիւսարը իւր այդ քաջութեան համար, և կը հրաւիրենք մեր հետաքրքիր ընթերցողներն ալ մի օրինակ ունենալ ՍԻՐԱՆՈՅՈՒԹԵԱՆ որ կը ծախուի 20 դր: Կ. Պօլսի հայ գրականների մօտ և մանաւորապէս նորա հրատարակիչ Պ. Յարութիւն Զէնճիրճեանի գրաւաճառանոցը:

ՄԱՆՈՒԹԻՒ ՄԻՐԱՆՈՐԵԱՆ

ՆԿԱՐԱԳՐԱԿԱՆ ՌԻԿԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅ-ԱՐԵՎԱԿ ԳԱՆԱՌՍ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՏԱՀԱՍՍՏԱՆԻ

ՏԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻ ՄԱՐԻՆ ԵՒ ԶՈՐԷՆ ՀՆԷՆ ԵՒ ՆՈՐԷՆ ՊԵՏԱՆԻ ԳԻՏՆՈՑ

Մասն Ա. Բ. Գ. (աւարտ)

Հայտնակ դատաւար ընդհ. նկարագրութիւն, տեղագրութիւն, աշխարհագրութիւն, չին և ամայի վանօրէից նկարագիր, աւանդութիւնք և այլ նիւթեր պարունակող Աղգ. գործ մի է, ամենակարեւոր և հետաքրքրական գրուած շրջանայեաց և շատ նոր տեսութեամբ արժանի ամեն Հայու յաճախակի վերժանութեան:

Կը գտնուի բոլոր գրաւաճառաց քով-կեղրոնատեղին է Պօլսի Պահճէ-գալիտ հայագործի փառն դէմ Գ. Էֆ. Ճոնեանի վաճառատուն, թիւ 11:

Գին — Ա. և Գ. մասերն 8 ական, իսկ Բ. մասն 10 դահեկանի:

Վարժարանայ համար գոհացուցիչ գեղջ կը լինի, և յանձնարարութիւնը ճշդիւ կը կատարուին:

Վիճակութեան մի մասով, Ֆորմա Քօլոմպիէ (93/63), իրեն վերաբերեալ պիտոյքներով ծախու հանուած է:

Ուզողը կրնայ գիմել Արմէնիայի տպարանը:

ՏԵՂԵՆ — ՄԱՐՄԱՅԻ

Մ. ՓՈՐՏՈՒԳԱԼԵԱՆ

Le Gérant: FÉLIX ENFFANTIN.

Հայերէն տպարան Մ. Փորտուգալեանի ՄԱՐՍԻՅԻ

Marseille. — Imprimerie du Midi, M. SCHICKLER, rue Vacon 50.